

Το επιγράμμα του Αγαθοκλή
Eleonora Santin

► **To cite this version:**

| Eleonora Santin. *Το επιγράμμα του Αγαθοκλή*. *Θεσσαλική Ημερολόγιο*, 2018, 73, pp.15-16. <hal-01968684>

HAL Id: hal-01968684

<https://hal.science/hal-01968684v1>

Submitted on 6 Jan 2022

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

HAL Authorization

ELEONORA SANTIN

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΚΛΗ

Μετάφραση από τα ιταλικά¹

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΟΛΕΖΕ

Επιμέλεια: ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΠΟΛΕΖΕ

Στήλη με μετώπη, του 3ου αι. π.Χ. (Peek), προερχόμενη από τη Δημητριάδα. Μουσείο του Βόλου (:). Βιβλιογραφία: Α. Σ. Αρβανιτόπουλος, *Θεσσαλικά Μνημεία*, 1909, 442 κ.εξ. αρ.194· GV 1572· Peek, GG 208· Mickey 30· Nicosia 53 (κείμενο με ιταλική μετάφραση).

αἰνή Φερσεφόνηα, ὅσον δέχου ἄνδρα Ἀγαθοκλῆ,
 πρὸς σέ κατερχόμενον, χρηστοσύνης πρύτανιν
 εἰσεβέων λειμῶνα κατοίκισον· ἦ γάρ ἄληθής
 4 ψυχὴ καὶ καθαρὰ ζῶντι δίκαιος ἐνήν.

Ἀγαθοκλῆς
 Ἀγαθωνύμου
 Κορίνθιος

«Τρομερή Περσεφόνη δέξου τον Αγαθοκλή, τον ευσεβή άντρα που κατέρχεται σε σένα, τον κύριο της χρηστοσύνης. Ας κατοικήσει στον λειμώνα των ευσεβών καθώς εν ζωή είχε καθαρή ψυχή, ειλικρινή και δίκαιη. Αγαθοκλῆς, γιος του Αγαθωνύμου, Κορίνθιος».

Θέματα: η σύλληψη του υπερπέραν, η υπερκόσμια κρίση, η ελπίδα για κάποιον έπαινο για τους ‘αγαθούς’, χθόνια θεότης των ταφικών επιγραμμάτων.² Μέτρο: ζεύγος ελεγειακών διστίχων. Θέματα: η σύλληψη του υπερπέραν, η υπερκόσμια κρίση, η ελπίδα για κάποιον έπαινο για τους ‘αγαθούς’, χθόνια θεότης των ταφικών επιγραμμάτων.³

Στοιχεία δομικά και τυπολογικά: η ωδή είναι επεξεργασμένη σε μορφή επίκλησης στη θεότητα και ιδιαίτερα στη βασίλισσα του Άδη Περσεφόνη.⁴

1. Το επίγραμμα αυτό περιλαμβάνεται στη διατριβή της Eleonora Santin, *Studi sull' epigramma funerario Greco*, Roma 2005-2006, 151-152.

2. Αναφορικά με τις άρρενες θεότητες, βλ. L. Mastrofrancesco, *Epiteti e locuzioni della divinità ctonia maschile (Ade-Plutone-Climeno) negli epigrammi funerari*, Atti XI Congresso Internazionale di Epigrafia Greca e Latina, Roma, 18-24.8.1997, Roma 1999, 789-796, εργασία που αφορά τόσο τα επιγραφικά ποιήματα όσο και αυτά της *Ελληνικής Ανθολογίας*.

3. Άλλα ταφικά επιγράμματα, στον βαθμό που είναι δυνατόν να αναγνωστούν στην πέτρα, όπου αναφέρεται η Περσεφόνη μόνη ή μαζί με άλλες χθόνιες θεότητες είναι και τα εξής: GV 1545.9 (Σμύρνη, I/II d. C.), GV 1594.2 (Βέροια, II d. C., insieme a Pluto e Pthonos), GV, 2074 (Σάμος, 3ος αι. π.Χ.), GV, 1370.3 (Όαξος της Κρήτης, 1ος αι. π.Χ.), GV, 1492.3 (Αθήνα, 390-365 π.Χ.), GV, 488.2 (Αθήνα, Πειραιάς, 390-365 π.Χ.).

4. M. Ghidini Tortorelli, «Aletheia nel pensiero orfico, I. Dire la verità nel verso 7 della lamina di Farsalo», *Filosofia e teologia*, IV (1990) 73.

Στοιχεία Ορφισμού: Η Περσεφόνη κατονομάζεται επίσης στο επίγραμμα για τον Πύρρο (αρ. 46, *ἀδύτους Φερσεφόνης θαλάμους*) και στη στήλη για τον Αμμώνιο (αρ. 59) με μία υποθετική διατύπωση η οποία εκφράζει επιφυλάξεις για το κριτήριο το οποίο υιοθετήθηκε στον κάτω κόσμο σχετικά με την κρίση των νεκρών (*εἴ τι καί εἴν' Αἶδαο δόμοις παρὰ Φερσεφονείη / εὐσεβίας κείται μέτρον ἀποφθιμένοις*), αναφέρεται εξάλλου μαζί με τον Πλούτωνα, επίσης, στην ωδή για τον Γήρυ (βλ. αρ. 77) όπου εμφανίζεται στον ρόλο του κριτή που αποδόθηκε, επίσης, και στον Άδη, στον Ραδάμανθη, στον Μίνωα (βλ. αρ. 56 για την Αρχιδίκη, αρ. 60 για τον Αντιγένη) ή στον Ερμή.

Το επίγραμμα του Αγαθοκλή συγκαταλέγεται ανάμεσα στις συνθέσεις οι οποίες επιβεβαιώνουν την ελπίδα σε ένα ηθικοκρατικό κριτήριο της θείας δίκης, κριτήριο απέναντι στο οποίο, σε άλλα επιγράμματα του 4ου και 3ου αι., συναντούμε μία διφορούμενη συμπεριφορά (βλ. αρ. 26, 59) ή στάση απόλυτης δυσπιστίας (βλ. αρ. 33, 46).

Όπως παρατηρήσαμε στο επίγραμμα του Λυκόφρονα (αρ. 48) το κείμενο με τις γλωσσικές επιλογές του και ίσως με το περιεχόμενό του μας οδηγεί στον Ορφισμό. Η αναφορά στην Περσεφόνη και κάποιες καθοριστικές λεξικολογικές επιλογές μάς μεταφέρουν σε κάποιες εκφράσεις των «χθόνιων πλακών» όπου, ως γνωστόν, κατονομάζονται θεότητες του υπόγειου κόσμου, με την ιδιότητα των δικαστών μιας ψυχής, η οποία, καθώς έρχεται αγνή κοντά τους, ζητά να συμπεριληφθεί στην τάξη των καθαρών. Από τη Θεσσαλία προέρχονται 3 πλάκες οι οποίες είναι δυνατόν να συμπεριληφθούν μεταξύ των ορφικών κειμένων χθόνιας προέλευσης. Πρόκειται για τις δύο του Πελινναίου και, τελευταίως, εκείνη που ανακαλύφθηκε πρόσφατα στις Φερές.

- *χρηστοσύνης πρύτανιν* ο όρος πρύτανις δηλώνει το πρωτείο σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, στο εσωτερικό μιας πολιτικής οργάνωσης, μιας ομάδας συνέλευσης - ο πρύτανις στην Αθήνα είναι το μέλος της φυλής το οποίο προεδρεύει του συμβουλίου και της συνέλευσης, σε άλλες καταστάσεις όμως είναι ένας δικαστής που αναπτύσσει έναν ρόλο οδηγού σε καθορισμένες αρμοδιότητες, ή επίσης, όπως στην προκειμένη περίπτωση, στην άσκηση μιας ηθικής αρετής.

- *Χρηστοσύνη*: εμφανίζεται άπαξ αντί της λέξης χρηστότης.

- *είσεβέων λειμώννα*, βλ. στην πλάκα των Θουρίων (Carratelli, II B 2, στ. 6) *λειμώννας τε ιερούς καί ἄλσεα Φερσεφονείας* και κυρίως, σ' εκείνη των Φερών (Carratelli IIC 2) *ιερόν λειμώννα*. Στην ταφική ποίηση, βλ. GV 1002 (Ναύκρατις, 2ος/1ος αι. π.Χ.) και GV 1505.4 (Αλίφερα Αρκαδίας 3ος/2ος αι. π.Χ. *ὑπεδέξατο Λήθης λειμών καί σεμνός Φερσεφόνης θάλαμος*).

- *ἢ γάρ ἀληθῆς ψυχὴ καὶ καθαρὰ ζῶντι δίκαιος ἐνήν*, αξίζει να προσέξουμε κυρίως τον τριπλό προσδιορισμό της ψυχής η οποία αποκαλείται «ειλικρινής», «καθαρή» και «δίκαιη». Η έννοια της αλήθειας είναι κεντρική στην ορφική γλώσσα, όπως επίσης και σε οποιοδήποτε γλωσσάρι μύησης. Στην πλάκα των Φαρσάλων προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία, η οποία ξεχωρίζει από άλλες ανάλογες διατυπώσεις οι οποίες προέρχονται από τη Μεγάλη Ελλάδα, όπως στην έκφραση: *τοῖς δέ σύ εὖ μάλα πᾶσαν ἀληθείη(ν) καταλέξει*.